

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13.05.1986, sp. zn. Tpjf 99/85, ECLI:CZ:NS:1986:TPJF.99.1985.1

Číslo: 31/1986

Právní věta: V řízení proti mladistvému obviněnému, jenž nenabyl způsobilosti k právním úkonům dovršením osmnáctého roku věku nebo uzavřením manželství (§ 8 odst. 1, 2 obč. zák.), má jeho zákonný zástupce všechna oprávnění uvedená v § 34 tr. ř. Nemůže-li práva zákonného zástupce z důvodů uvedených v § 37 odst. 2 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, úplné znění č. 66/1983 Sb., a § 78 odst. 1 cit. zák. vykonávat je jeho opatrovník. Jestliže v takovém případě mladistvý opatrovníka ještě nemá, jsou orgány činné v trestním řízení povinny požádat příslušný soud o jeho ustanovení. Do doby, než bude opatrovník mladistvému ustanoven, nelze v trestním řízení konat ty úkony, kterých se může zákonný zástupce zúčastnit.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 13.05.1986

Spisová značka: Tpjf 99/85

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 7-8

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Řízení proti mladistvým, Zákonný zástupce obviněného

Předpisy: 141/1961 Sb. § 34
§ 166 40/1964 Sb. § 8 odst. 1
§ 27 odst. 1 94/1963 Sb. § 36
§ 37
§ 78
§ 8 odst. 2

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 31/1986 sb. rozh.

Stanovisko

trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ke správnému výkladu zákona v otázce, zda mladistvý musí mít v trestním řízení opatrovníka v případech, kdy práva zákonných zástupců nemohou vykonávat jeho rodiče.

(Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR č. j. [Tpjf 99/85](#) z 13. 5. 1986.)

Trestní kolegium Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky zaujalo dne 13. května 1986 podle § 28 odst. 2 zák. č. 36/1964 Sb., o organizaci soudců a o volbách soudců, úplné znění č. 19/1970 Sb., a podle čl. 8 odst. 2 směrnice pléna Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky k výkonu soudního dozoru č. Plsf 2/78 ke správnému výkladu a aplikaci ustanovení § 34 tr. ř. toto

stanovisko:

V řízení proti mladistvému obviněnému, jenž nenabyl způsobilosti k právním úkonům dovršením osmnáctého roku věku nebo uzavřením manželství (§ 8 odst. 1, 2 obč. zák.), má jeho zákonný zástupce všechna oprávnění uvedená v § 34 tr. ř.

Nemůže-li práva zákonného zástupce z důvodů uvedených v § 37 odst. 2 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, úplné znění č. 66/1983 Sb., a § 78 odst. 1 cit. zák. vykonává je jeho opatrovník. Jestliže v takovém případě mladistvý opatrovníka ještě nemá, jsou orgány činné v trestním řízení povinny požádat příslušný soud o jeho ustanovení. Do doby, než bude opatrovník mladistvému ustanoven, nelze v trestním řízení konat ty úkony, kterých se může zákonný zástupce zúčastnit.

Odůvodnění:

V národních republikách se nejednotně posuzuje otázka, zda orgány činné v trestním řízení jsou povinny požádat příslušný soud o ustanovení opatrovníka mladistvému v případech, kdy práva zákonných zástupců nevykonávají jeho rodiče, protože zemřeli, byli zbaveni rodičovských práv anebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, a mladistvý opatrovníka dosud nemá (§ 78 odst. 1 zák. o rod.), event. požádat o ustanovení opatrovníka (tzv. kolizního opatrovníka), když mladistvého nemůže zastoupit žádný z rodičů proto, že by mohlo dojít k střetu zájmu mezi rodiči a dětmi nebo mezi dětmi navzájem (§ 37 odst. 2, 3 zák. o rod.).

Nejvyšší soud ČSR zastává názor, že orgán činný v trestním řízení je za těchto okolností vždy povinen požádat o ustanovení opatrovníka (Tpj 38/81). Vychází z toho, že mezi zákonné zástupce ve smyslu § 34 tr. ř. je nutno zahrnout i zákonného zástupce mladistvého, jímž může být kterýmkoli z jeho rodičů; jestliže však práva zákonného zástupce nikdo z rodičů vykonávat nemůže, musí je převzít opatrovník.

Naproti tomu Nejvyšší soud SSR je toho názoru, že orgán činný v trestním řízení takovou povinnost nemá, může ale dát příslušnému soudu podnět k ustanovení opatrovníka (Tpj 26/84). Argumentuje tím, že trestní řád nemá žádné ustanovení, z něhož by vyplývala povinnost požádat o ustanovení opatrovníka, a s poukazem na rozh. č. 49/1977 sb. rozh. tr. též tím, že § 34 tr. ř. stanoví práva zákonného zástupce obviněného včetně mladistvého, jestliže v době rozhodování orgánů trestního řízení mladistvý zákonného zástupce má. Plné uplatnění práva na obhajobu může podle Nejvyššího soudu SSR v každém řízení proti mladistvým zajistit jejich obhájce, jakož i orgán pověřený péčí o mládež.

Tento odlišný výklad zákona se odráží v nejednotné praxi soudů v ČSR a SSR. Protože jde o věc, níž již dříve zaujal právní názor Nejvyšší soud (Prz 21/67), je k zaujetí stanoviska ke správnému výkladu zákona podle § 28 odst. 2 zák. č. 36/1964 Sb., úplné znění č. 19/1970 Sb., dána podle čl. 8 odst. 2 směrnice pléna Nejvyššího soudu ČSSR k výkonu soudního dozoru Plsf 2/78 příslušnost trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR.

Před zaujetím stanoviska byla vyžádána k této věci právní otázce vyjádření od představitelů zainteresovaných orgánů, kateder trestního práva právnických fakult Univerzity Karlovy v Praze a Univerzity Komenského v Bratislavě a od Ústavu státu práva Československé akademie věd v Praze.

K názoru Nejvyššího soudu ČSR, který ve svém vyjádření zastává i předseda tohoto soudu, se přiklonili generální prokurátoři ČSSR a SSR, ministr spravedlnosti SSR, obě katedry trestního práva a Ústav státu a práv ČSAV. V jejich sděleních se především poukazuje na důležité postavení zákonného zástupce mladistvého v trestním řízení, jehož funkci nemohou nahradit obhájce ani orgán péče o děti národního výboru. Bylo by v rozporu s obecnými zásadami trestního práva o stíhání mladistvých, jestliže by možnost uplatnění práv zákonného zástupce měla v některých případech záviset na posouzení soudu, jak vyznívá stanovisko Nejvyššího soudu SSR. U mladistvého, který by neměl v trestním řízení zákonného zástupce, by došlo ke zkrácení jeho práv na obhajobu a vůbec ke zhoršení jeho postavení oproti těm mladistvým, kteří zákonného zástupce mají. Ministr spravedlnosti SSR, katedra trestního práva právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Ústav státu a práva ČSAV ještě zdůrazňují, že předpisy zákona o rodině týkající se ustanovení opatrovníka nezletilému jsou obligatorní a musí být respektovány jak v občanskoprávním, tak v trestním řízení.

Názor zcela shodný s Nejvyšším soudem SSR a jeho předsedou zastává generální prokurátor ČSR; ministr vnitra ČSSR a ministr spravedlnosti ČSR se pak s nimi ztotožňují v tom, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit výkon práv zákonnému zástupci mladistvého, jen když ho mladistvý má. Své názory odůvodňují rovněž hlavně tím, že trestní řád neobsahuje ustanovení, z něhož by bylo možno dovodit, že orgány činné v trestním řízení jsou v případě mladistvého, jehož nemohou zastupovat rodiče, povinny vyvolat řízení o ustanovení opatrovníka a vyčkat s rozhodnutím do doby, než opatrovník bude ustanoven. Uvedený postup by též vedl k nežádoucímu prodloužení trestního řízení. Přitom náležitou obhajobu mladistvého mohou zajistit obhájce a orgán péče o mládež, kteří jsou vybaveni velmi širokými oprávněními, jež mohou vykonávat i proti vůli mladistvého.

Trestním kolegium Nejvyššího soudu ČSSR přihlédlo k uvedeným vyjádřením a při zaujetí stanoviska k vymezené otázce vycházelo z těchto úvah:

Ustanovení § 34 tr. ř. o zákonném zástupci obviněného nehovoří výslovně o zákonném zástupci mladistvého. Uváží-li se však, že podle § 8 odst. 1, 2 obč. zák. nabývá občan způsobilosti k právnímu úkonům dosažením zletilosti nebo před dovršením osmnáctého roku věku uzavřením manželství, že tedy v době do osmnáctého roku věku je osobou, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena a za kterou podle § 26 obč. zák. jedná její zákonný zástupce, pak je nutno mezi zákonné zástupce ve smyslu § 34 tr. ř. zahrnout i zákonné zástupce takového mladistvého (srov. [Pls 9/67-II/1968](#) a č. 51/1968 sb. rozh. tr.). Potom také oni mají všechna oprávnění vyplývající z ustanovení § 34 tr. ř.

Zákonné zastoupení osoby mladší než osmnáct let upravuje výlučně zákon o rodině (§ 27 odst. 1 obč. zák.). Podle této úpravy jsou oprávněni a povinni zastupovat své nezletilé děti rodiče (§ 36 zák. o rodině); přitom dítě může být zastoupeno kterýmkoli z rodičů, pokud má způsobilost k právnímu úkonům v plném rozsahu a nebyl zbaven rodičovských práv (§ 37 odst. 1 cit. zák.). Žádný z rodičů však nemůže zastoupit své děti, jde-li o právní úkony, při nichž by mohlo dojít k střetu zájmu mezi rodiči a dětmi nebo dětmi navzájem (§ 37 odst. 2 cit. zák.).

Jestliže oba rodiče nezletilého zemřeli, byli zbaveni rodičovských práv anebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, soud mu ustanoví opatrovníka (§ 78 cit. zák.). Opatrovníka, který bude dítě v řízení zastupovat, mu soud ustanoví také tehdy, jestliže by se mohly střetnout zájmy mezi rodiči a dětmi nebo mezi dětmi navzájem (§ 37 odst. 2, 3 cit. zák.). Ustanovení opatrovníka je za uvedených podmínek obligatorní.

Předpisy o zastoupení nezletilého dítěte opatrovníkem tvoří spolu s ostatními předpisy rodinného práva, které se týkají zákonného zastoupení, nedílný celek a všechny musí být dodržovány. I pro účely trestního řízení proto platí, že práva zákonného zástupce mladistvého, nemohou-li jej zastupovat rodiče, vykonává opatrovník, který mladistvému musí být ustanoven příslušným soudem,

jímž je obecný soud dítěte (§ 88 písm. c/ o. s. ř.).

Podnět k jeho ustanovení je povinen dát orgán činný v trestním řízení, jakmile zjistí, že mladistvého, který nenabyl zletilosti uzavřením manželství, nemůže zastoupit žádný z jeho rodičů. Vyplývá to z úpravy zákonného zastoupení nezletilého, jež zajišťuje toto jeho zastoupení bezvýjimečně a vůbec tedy nepřipouští, aby nezletilý někdy zůstal bez opatrovníka jako zákonného zástupce a ocitl se tak v horším postavení než nezletilý, kterého mohou zastoupit rodiče. Úkolem zákonného zástupce totiž je pečovat o prospěch zastupované osoby. Jde o institut, jehož smyslem je náležitě chránit práva osob vzhledem k jejich nízkému věku a s tím spojené jejich nezralosti a nezkušenosti. K takovým okolnostem přihlíží i trestní řád, který obsahuje řadu ustanovení, jimiž je poskytována mladistvým zvláštní ochrana (srov. zejména oddíl první hlavy devatenácté tr. ř. – řízení proti mladistvým).

Na tomto závěru o povinnosti orgánů činných v trestním řízení, aby mladistvý měl zákonné zastoupení opatrovníkem, nemůže nic změnit námitka, že trestní řád nemá ustanovení, které by jim takovou povinnost přímo ukládalo. Trestní řád stanoví v § 34 pouze práva zákonného zástupce obviněného, jež mu náleží v trestním řízení. Neupravuje a nemusí upravovat otázku, kdo je zákonným zástupce obviněného, ani jak je třeba postupovat, jestliže mladistvý zákonného zástupce nemá, neboť jde o otázky, které jsou upraveny zákonem o rodině. Uvedený výklad, jenž nedovoluje, aby se mohlo znevýhodnit a zhoršit postavení mladistvého v důsledku toho, že by neměl zákonného zástupce, je v souladu s ústavní zásadou péče o mládež (čl.26 ústavy) promítnut mj. ve zmíněných ustanoveních práva rodinného i trestního. Námitky, že obhajoba mladistvého může být zajištěna jeho obhájcem a orgánem péče o děti, pak přehlížejí, že tyto orgány působí vždy nezávisle na zákonném zástupci. Posléze k připomínce o prodloužení trestního řízení je nutno uvést, že potřeba ustanovit opatrovníka bude přicházet v úvahu jenom výjimečně a k ustanovení tzv. kolizního opatrovníka může zpravidla dojít v poměrně krátké době.

Pro praxi orgánů činných v trestním řízení ze zaujatého stanoviska vyplývá, že nelze v případech, kdy nemohou mladistvého zastupovat rodiče, do doby, než mu bude ustanoven opatrovník, provádět ty úkony, jichž se může zákonný zástupce mladistvého zúčastnit. Poněvadž podle § 34 tr. ř. je zástupce oprávněn zúčastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může zúčastnit obviněný (mladistvý), nelze např. provést seznámení s výsledky vyšetřování podle § 166 tr. ř., konat hlavní líčení apod.